

Sekretariatet
Christian Olsson
Tfn: 063-147639
E-post: christian.olsson@regionjh.se

2020-11-09

RS/162/2020

Rapport om Norrtåg AB utifrån regionstyrelsens uppsiktsplikt 2020

Sammanfattning

Norrtåg AB bedrev under 2019 verksamheten på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Den interna kontrollen var tillräcklig. Det finns tydliga mål för verksamheten och en struktur för hur målen följs upp och återredovisas. Under 2019 var uppfyllnaden av verksamhetsmålen låg (tre av sex verksamhetsmål uppnåddes). Flera av verksamhetsmålen var dock förhållandevis högt satta. Att vissa mål inte uppnåddes låg även utanför bolagets kontroll, t.ex. banarbeten som på vissa sträckor har medfört att regulariteten påverkats då tåg ersatts av buss.

Resandeutvecklingen har de senaste åren varit positiv, även om banarbeten har inneburit perioder av minskat resande. Från mars 2020 har resandet minskat kraftigt som en följd av Coronapandemin. Flera åtgärder har vidtagits för att minska risken för smittspridning. I slutet av april 2020 reducerades trafiken med en utglesad sommartidtabell. Sedan början av hösten är trafiken dock tillbaka enligt plan.

Det finns ekonomiska mål. Det saknas dock målindikatorer för att pröva om verksamheten har bedrivits på ett resurseffektivt sätt. Eftersom verksamheten ska bedrivas utan vinstsyfte och bolaget redovisar ett nollresultat bör målen om en ekonomi i balans och god ekonomisk hushållning anses uppfyllda (resultatet för 2019 efter finansiella poster uppgick till -16 Tkr). Likviditeten har de senaste åren stärkts något och uppgick 2019 till 115,5 procent. Soliditeten uppgick 2019 till 1,71 procent. Samtidigt har bolagets förmåga att finansiera verksamheten utöver driftsbidrag från ägarna minskat något.

Prognosen för ekonomin 2020 är mycket svårbedömd till följd av effekterna av Coronapandemin.

Norrtågstrafiken har möjliggjort mer miljövänliga transporter, liksom bidragit till regionförstoring. Genom Norrtågs trafik har på så sätt stora samhällsvinster uppnåtts, ca 35 Mkr/år. Med det nya kalkylvärdet för koldioxidutsläpp ökar samhällsnyttan ytterligare till ca 210 Mkr/år.

Bakgrund

Regionstyrelsens uppsiktsplikt regleras i 6 kap 1 § kommunallagen (2017:725). I paragrafens första stycke föreskrivs att styrelsen ska leda och samordna förvaltningen av kommunens eller landstingets angelägenheter och ha uppsikt över övriga nämnders och eventuella gemensamma nämnders verksamhet. Styrelsen ska även ha uppsikt över sådan avtalssamverkan som sker enligt 9 kap. 37 § kommunallagen (KL) eller enligt annan lag eller författning. Av andra stycket framgår att styrelsen också ska ha uppsikt över kommunal verksamhet som bedrivs i sådana juridiska personer som avses i 10 kap. 2-6 §§ KL och sådana kommunalförbund som kommunen eller landstinget är medlem i. I 6 kap. 9 § KL föreskrivs vidare att styrelsen i årliga beslut för varje sådant aktiebolag som avses i 10 kap. 2 § samma lag ska pröva om den verksamhet som bolaget har bedrivit under föregående kalenderår har varit förenlig med det fastställda kommunala ändamålet och utförts inom ramen för de kommunala befogenheterna. Om styrelsen finner att så inte är fallet, ska den lämna förslag till fullmäktige om nödvändiga åtgärder.

I Regler för regionstyrelsens uppsiktsplikt (RS/2324/2016, rev 2019) finns förtydliganden av vad uppsiktsplikten innebär och vilket arbetssätt som ska tillämpas. Av reglerna framgår bland annat att styrelsen ska övervaka den ekonomiska förvaltningen, tillse att medlen används ändamålsenligt, övervaka att fullmäktiges beslut blir verkställda, lämna råd och anvisningar samt påpeka brister, liksom att påkalla ingripande av fullmäktige när så behövs.

Regionstyrelsen fastställer årligen en plan för vilka bolag, nämnder, föreningar eller stiftelser som styrelsen ska genomföra fördjupade granskningar av. Norrtåg AB var ett av de utvalda bolagen 2018. Med anledning av den viktiga verksamhet Norrtåg AB bedriver är bolaget utvalt även i regionstyrelsens plan för fördjupad uppsiktsplikt 2020, som fastställdes vid styrelsens sammanträde den 22 januari 2020 (§ 6).

RUN följer årligen upp bolagets verksamhet utifrån sitt ansvarsområde.

Underlag för granskningen

Underlaget för den här rapporten har utgjorts av årsredovisningen 2019, Grundläggande granskning 2019, april 2020 (PWC), Granskningsrapport 2019 (Lekmannarevisorerna) och PM Uppföljning av regional verksamhet som bedrivs i annan verksamhetsform: Aktiebolag och ekonomiska föreningar (godkänd av RUN 20202-10-13 § 133).

Om Norrtåg AB

Norrtåg AB bildades 2008 och ägs av de regionala kollektivtrafikmyndigheterna (RKM) i Norrbotten och Västernorrland, Länstrafikbolaget Västerbotten och Region Jämtland Härjedalen (25 procent vardera). Norrtåg är upphandlare och beställare av trafiken. Tillsammans med ägarna bestämmer bolaget på ett övergripande plan hur och på vilka villkor de olika sträckorna ska trafikeras. Norrtåg AB tillhandahåller fordon och verkstad i Umeå till operatören. Trafiken bedrivs under varumärket Norrtåg. Huvudkontoret ligger i Umeå.

År 2012 etablerades norrtågstrafik Storlien-Östersund-Sundsvall. Upphandlad trafikoperatör för innevarande period (augusti 2016 – december 2025) är Vy, som driver trafiken genom en tjänstekoncession.

Region Jämtland Härjedalens engagemang i Norrtåg AB

Ägarnas engagemang i Norrtåg AB är fastställt i ett konsortialavtal inklusive bolagsordning (daterat 2017-06-09), som gäller till den 31 juli 2021. Som komplement till bolagsordningen finns ett ägardirektiv.

Region Jämtland Härjedalens formella inflytande utövas vid bolagets årsstämma. Regionen utser ett ombud och en ombudersättare för stämman. Inflytande utövas även genom ägarråd, som ska hållas minst två gånger per år och bestå av två representanter från varje part. Vid bolagsstämman ska arbetsordning och tidsplan för kommande års ägarråd läggas fast.

Region Jämtland Härjedalen har under mandatperiod 2019-01-01 – 2022-12-31 följande representation i Norrtåg AB: Finn Cromberger (revisor), Karin Ekblom (styrelseledamot), Anton Hammar (styrelseledamot) och Johannes Andersson (ersättare).

Kostnaderna för trafik och administration fördelas i enlighet med trafikproduktionen inom respektive län. Region Jämtland Härjedalens ägarbidrag till Norrtåg AB uppgick 2019 till 24,5 Mkr.

Bolagets uppdrag

Norrtåg AB:s vision är att Norrtåg tillsammans med övrig kollektivtrafik ska bilda ett väl sammanhållet och effektivt trafiksystem.

Ägarnas uppdrag till bolaget regleras i bolagsordning och ägardirektiv. I uppdraget ingår att:

- Planera, samordna och upphandla persontrafik med tåg,
- Erbjud regionens invånare persontrafik med tåg. Trafiken ska kännetecknas av attraktivitet, hög tillgänglighet och standard samt hög kundtillfredsställelse. Trafiken som erbjuds ska även vara rationell och effektiv.
- Trafikutbudet ska, i dialog med ägarna, samordnas med den övriga interregionala trafiken.
- Persontrafiken ska bedrivas i anslutning till de fyra nordligaste länen. Verksamheten ska bedrivas utan vinstsyfte.

Norrtåg är huvudsakligen verksamt på marknaden för regional och interregional tågtrafik. Därutöver ska bolaget tillhandahålla tågfordon och verkstad.

Bolaget ska arbeta i enlighet med avtalet med staten, som delfinansierar verksamheten. Vidare ska bolaget arbeta i nära samverkan med ägarna och ta fram underlag för den årliga trafikbeställningen. Trafik för arbets- och studiependling är prioriterad.

Verksamhet och mål

Norrtåg AB trafikerar ett flertal linjer i de fyra länen.

På Mittbanan trafikerar bolaget stråket Sundsvall-Östersund-Storlien. Vid Storlien finns bytesmöjlighet till Trondheim. Trafiken har statlig medfinansiering. Inom tågtrafiken har Norrtågstrafiken främst karaktär av regional kollektivtrafik med ett dagligt vardagsresande. Vardagar trafikerar Norrtåg med 9 dubbelturer Sundsvall-Östersund, 5 dubbelturer Östersund-Åre/Duved och 2 turer till Storlien. Helger är utbudet mindre.

Mål och måluppfyllnad

Tabell 1. Verksamhetsmål och utfall 2019

Verksamhetsområde	Indikator/mål	Utfall 2019	Mål-uppfyllelse 2019
Resenär	1. Resandeutveckling: + 2 procent. 2. NKI* helhetsintryck: 90 procent.	1. Resandeutveckling: + 9 procent. 2. NKI* helhetsintryck: 84 procent.	Ja. Nej.
Utbud	1. Regularitet**: 96 procent. 2. Punktlighet**: 97 procent.	Regularitet**: 90 procent. 2. Punktlighet**: 97 procent.	Nej. Ja.
Varumärke	1. Känner till varumärket: 60 procent. 2. Positivt inställd till varumärket: 60 procent.	1. Känner till varumärket: 90 procent. 2. Positivt inställd till varumärket: 39 procent	Ja. Nej.

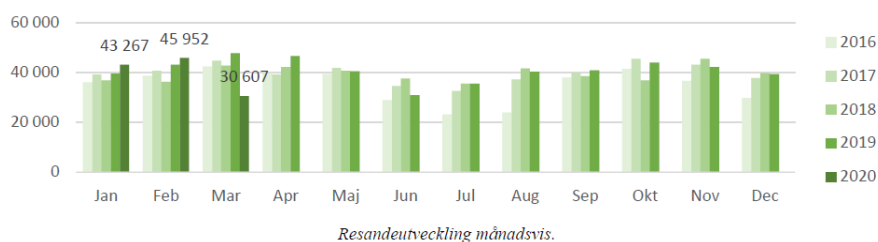
Källa: Årsredovisning 2019; Grundläggande granskning 2019, april 2020 (PWC).

*NKI – Nöjdhetsindex.

** Operatörsberoende.

Kommentar: Under 2019 uppfylldes tre av sex verksamhetsmål. Måluppfyllnaden var således låg, även om flera av målen var förhållandevis högt satta. Att målet om regularitet inte uppfylldes beror till stor del på banarbeten på vissa sträckor, som har medfört att tåg ersatts av buss.

Tabell 2. Resandeutveckling på Mittbanan månadsvis 2016-mars 2020

Källa: PM Uppföljning av regional verksamhet som bedrivs i annan verksamhetsform: Aktiebolag och ekonomiska föreningar (godkänd av RUN 20202-10-13 § 133)

Resandeutvecklingen har de senaste åren varit positiv, även om upprustningsarbeten har inneburit perioder av minskat resande.

Från mars 2020 har resandet minskat kraftigt som en följd av Coronapandemin. Flera åtgärder har vidtagits för att minska risken för smittspridning. I slutet av april 2020 reducerades trafiken med en utglesad sommartidtabell. Sedan början av hösten är trafiken tillbaka enligt planerad trafik.

Mittbanan har under de senaste åren uppgraderats gällande infrastrukturen. Under 2020 har omfattande upprustning skett. En inriktning är att skapa ett trafikupplägg med avgångar på fasta minuttal för att få en mer robust trafik och göra det enklare för resenärerna. Punktligheten under första kvartalet 2020 låg på i snitt 94 procent.

Under 2019 påbörjades i Umeå byggandet av en ny multifunktionshall med möjlighet till hjulsvarv och avisning. Den nya hallen är färdigställd och beräknas ha full funktion i slutet av 2020, vilket innebär ökad effektivitet och förbättrad tillgänglighet till fordon.

Det pågår en uppgradering av utrustning ombord på tågen för att klara kraven i det nya europeiska signalsystemet ERTMS, där Botniabanan och Norrtågstrafiken är pilotprojekt.

Under 2020 har ett arbete påbörjats med att ta fram en långsiktig trafikstrategi för Norrtågstrafiken.

Finansiering och ekonomi

Regionerna i de fyra nordligaste länen (Västerbotten, Västernorrland, Jämtland Härjedalen och Norrbotten) är delfinansiärer i Norrtåg. Även staten går in och delfinansierar Norrtågstrafiken. Merparten av finansieringen ska komma från vald operatörs biljettintäkter. Under 2020 väntas förslag från Trafikverket avseende den statliga delen av finansieringen av trafiken för kommande period.

Tabell 1. Ekonomiska mål och utfall 2019

Mål/indikator	Utfall 2019	Mål-uppfyllelse 2019
Ekonomi i balans/ <i>Indikator saknas.</i>	Nollresultat (-16 Tkr).	Ja.
God ekonomisk hushållning/ <i>Indikator saknas.</i>	Nollresultat (-16 Tkr).	Ja.

Källa: Årsredovisning 2019; Grundläggande granskning 2019, april 2020 (PWC).

Kommentar: Det finns ekonomiska mål. Det saknas dock målindikatorer för att pröva om verksamheten har bedrivits på ett resurseffektivt sätt. Eftersom verksamheten ska bedrivas utan vinstsyfte och bolaget redovisar ett nollresultat bör målen om en ekonomi i balans och god ekonomisk hushållning anses uppfylla.

Enligt årsredovisningen för 2019 har omsättningen (exklusive driftsbidrag) uppgått till 169 997 tkr och rörelseresultat efter finansiella poster uppgick till -16 Tkr. Likviditeten har de senaste åren stärkts och uppgick 2019 till 115,5 procent. Soliditeten uppgick 2019 till 1,71 procent. Samtidigt har bolagets förmåga att finansiera verksamheten utöver driftsbidrag från ägarna minskat från 58,6 procent 2018 till 55 procent 2019.

Fram till och med Tertial 2 under 2020 gjorde Norrtåg AB ett nollresultat. Prognosen för helåret 2020 är svårbedömd. Vy Tåg vill påbörja förhandlingar med anledning av de ekonomiska konsekvenserna till följd av Corona. I dagsläget är det svårt att få en helhetsbild, dels p.g.a. den sammantagna intäktsförlusten och eventuella kompensation från staten, dels hur länge det dröjer innan trafiken kan komma igång enligt mer normala förhållanden. Utöver dessa extraordinära kostnader är prognosen att bolaget kommer att ligga på budgeterad nivå.

Miljö

Det finns en ambition om att klara klimatutmaningarna bl.a. genom överflyttning av resande från bil och buss till tåg. Norrtågstrafiken har möjliggjort mer miljövänliga transporter, liksom bidragit till regionförstoring. Genom Norrtågs trafik har på så sätt stora samhällsvinster uppnåtts, vilka uppskattas till ca 35 Mkr/år, baserat på 30 000 ton i minskade koldioxidutsläpp. Med det nya kalkylvärdet för koldioxidutsläpp ökar samhällsnyttan ytterligare till ca 210 Mkr/år (ASEK kalkylvärde från april 2020, 7 kr/ton CO₂).

Revisorernas bedömning och anmärkningar

Enligt revisorerna har Norrtåg under 2019 bedrivit verksamheten på ett ändamålsenligt och från ekonomisk synpunkt tillfredsställande sätt. Den interna kontrollen har varit tillräcklig.

För framtiden föreslår revisorerna Norrtågs styrelse att formulera målindikatorer för att pröva om verksamheten har bedrivits på ett resurseffektivt sätt.

Återredovisning

Norrtåg delger Region Jämtland Härjedalen rapporter i enlighet med ägardirektivet. Det är årsredovisning, kvartalsrapporter och tertialbokslut, kvalitetsredovisningar och prognoser, liksom ägarråd, styrelsehandlingar, protokoll från årsstämma, revisionsberättelse och i övrigt uppgifter och information av betydelse.

Analys och bedömning

Sammantaget visar uppföljningen av Norrtåg AB att bolaget har tydliga mål för sin verksamhet. Det finns en struktur för hur målen följs upp och återredovisas. Under 2019 var uppfyllnaden av verksamhetsmålen låg (tre av sex verksamhetsmål uppnåddes). Flera av verksamhetsmålen var dock förhållandevis högt satta. Att vissa mål inte har uppnåtts ligger även utanför bolagets kontroll, t.ex. banarbeten på vissa sträckor som har medfört att regulariteten påverkats då tåg ersatts av buss.

Resandeutvecklingen har de senaste åren varit positiv, även om upprustningsarbeten har inneburit perioder av minskat resande. Från mars 2020 har resandet minskat kraftigt som en följd av Coronapandemin. Flera åtgärder har vidtagits för att minska risken för smittspridning. I slutet av april 2020 reducerades trafiken med en utglesad sommartidtabell. Sedan början av hösten är trafiken dock tillbaka enligt plan.

Det finns ekonomiska mål. Det saknas dock målindikatorer för att pröva om verksamheten har bedrivits på ett resurseffektivt sätt. Eftersom verksamheten ska bedrivas utan vinstsyfte och bolaget redovisar ett nollresultat bör målen om en ekonomi i balans och god ekonomisk hushållning anses uppfyllda. Resultatet för 2019 efter finansiella poster uppgick till -16 Tkr. Likviditeten har de senaste åren stärkts något och uppgick 2019 till 115,5 procent. Soliditeten uppgick 2019 till 1,71 procent. Samtidigt har bolagets förmåga att finansiera verksamheten utöver driftsbidrag från ägarna minskat något.

Prognosen för ekonomin 2020 är mycket svårbedömd till följd av effekterna av Coronapandemin.

Norrtågstrafiken har möjliggjort mer miljövänliga transporter, liksom bidragit till regionförstoring. Genom Norrtågs trafik har på så sätt stora samhällsvinster uppnåtts, ca 35 Mkr/år. Med det nya kalkylvärdet för koldioxidutsläpp ökar samhällsnyttan ytterligare till ca 210 Mkr/år.